

‘Ik stel me bij literatuur voor dat het saai is, en dat er niet zoveel aan is, maar zoals jullie het gemaakt hebben is het wel interessant om mee te werken’ (Dennis, 4 havo). Is dit niet het soort reactie dat vreemdetalendocenten graag willen horen nadat ze literatuuronderwijs hebben gegeven? Maar hoe moet dat literatuuronderwijs er dan uitzien in deze tijd waarin we werken met grote klassen en bij iedere individuele leerling ‘eruit moeten halen wat erin zit’? Hoe stem je een klassikaal aanbod af op al die verschillende leerlingen? Hier wijst Kolb een mogelijke weg.

Met de leerstijlen van Kolb naar gedifferentieerd klassikaal literatuuronderwijs

Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales*, initiaal in het Lansdowne-manuscript, 1413–22. British Library

Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales*, bladzijde uit het Ellesmere-manuscript, 14de eeuw. University of Arizona Library

ALIGONDA WIJNIA, LÉONIE HULSEBOS & RIA HUMMEL

Hoe ziet literatuuronderwijs bij de moderne vreemde talen er tegenwoordig uit? Met die vraag begonnen we aan ons afstudeeronderzoek voor de opleiding tot Master of Education.

Sinds enige jaren werken veel docenten met leesdossiers en leesautobiografieën; leerlingen werken dus vaak individueel en er wordt weinig klassikaal instructie gegeven. Maatwerk krijgt de overhand in (jeugd)literatuuronderwijs. Doordat er klassikaal geen tot weinig tijd aan literatuur besteed wordt, dreigt het gevaar dat literatuur en daarmee ook de kennis van de cultuur van het land steeds meer naar de achtergrond verdwijnen. Wanneer we voor onze leerlingen literatuur niet aanschouwelijk kunnen maken, hoe kunnen we dan verwachten dat ze interesse tonen? In onze

multimediale samenleving moet literatuur zichtbaar worden gemaakt om te kunnen concurreren met alle andere zaken die de aandacht van onze drukbezette leerlingen vragen.

Individueel en klassikaal werken

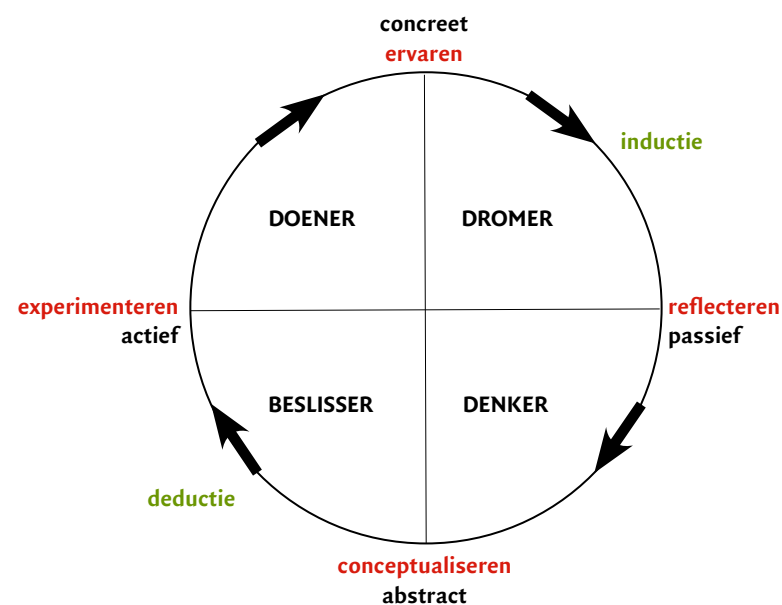
Leeft deze behoefte aan een aantrekkelijker klassikaal literatuuronderwijs ook bij docenten van andere scholen? Is er naast het individuele werken aan een leesdossier ruimte voor een klassikale benadering van literatuur waarbij er aandacht is voor literaire begrippen en de literaire canon? Door middel van een docentenenquête via Digischool hebben we onderzocht of, en hoe, op andere scholen klassikaal literatuuronderwijs wordt aangeboden. Uit deze docentenenquête blijkt dat leerlingen matig gemotiveerd zijn voor literatuur en dat slechts een kleine meerderheid van docenten klassikaal literatuur-

onderwijs aanbiedt. Dit aanbod is heel divers en mist vaak structuur.

We concluderen dat er ook op andere scholen ruimte is voor een nieuwe vorm van klassikaal literatuuronderwijs in 4 havo en 4 vwo. Het voordeel van een klassikale benadering is dat de docent de leerlingen directer aan kan sturen en echt inzicht heeft in hoe ze betrokken zijn bij het project. De docent kan meer garant staan voor kwaliteit. Echter, hoe zorg je ervoor dat je met één klassikaal aanbod wel elke individuele leerling aanspreekt en motiveert? Dit kun je bereiken door binnen dit aanbod te differentiëren naar individuele leerstijl. Zoals we later zullen zien, is er binnen deze benadering ook ruimte voor zelfstandig werken en samenwerken.

Zijn ‘echte’ literatuur en literatuurgeschiedenis nog wel relevant voor onze leerlingen vandaag de dag? Adolescenten zijn ten opzichte van eerdere generaties

steeds minder literatuur gaan lezen, dit terwijl hun totale leesconsumptie, met dank aan het internet, is toegenomen. Het lezen van literatuur heeft enorm veel concurrentie gekregen. Toch is er een aantal factoren dat pleit voor een onverminderde relevantie. Op de leeftijd van dertien/veertien jaar bereiken leerlingen het stadium waarin ze beseffen dat er verschillende versies van de werkelijkheid zijn en zich realiseren dat er verschillende perspectieven zijn. Daarnaast zijn adolescenten bezig met het ontwikkelen van een eigen identiteit en, zou je kunnen zeggen, zijn ze op zoek naar materiaal, naar voorbeelden. Hoe leven mensen? Hoe neem je beslissingen in het leven? Je zou je af kunnen vragen of leerlingen, ondanks alle informatie die op hen afkomt, wel voldoende uitgebalanceerde voorbeelden van menselijke dilemma’s leren kennen. Literatuur zit boordevol met waardevolle voorbeelden.

Figuur 1. Leercirkel gebaseerd op Kolb (1984)

Chaucer en Kolb

We wilden leerlingen een zo authentiek en volwassen mogelijke content bieden. Uit eerdere ervaringen met een project over Shakespeare wisten we al dat leerlingen dit erg waarderen en zich serieus genomen voelen. 'Als je zo'n project niet zou hebben, krijg je ook nooit echt literatuur, alleen maar op Nederlands gebied, dus ik vond het wel interessant' (Dennis, 4 havo). We hebben voor deze lessenserie gekozen voor de *Canterbury Tales* van Chaucer, een raamvertelling uit de veertiende eeuw over een groep pelgrims die elkaar onderweg, ter lering en vermaak, spannende verhalen met soms schokkende inhoud vertellen.

Om ook in het klassikale aanbod elke individuele leerling te kunnen bereiken, wilden we de leerling aan kunnen spreken op zijn of haar individuele leerstijl. Onze gekozen manier van differentiatie moest, zonder meer, ook in grotere klassen werkbaar zijn. Tijdens het vooronderzoek kwamen we in aanraking met de leerstijlentheorie van Kolb. Hij onderscheidt de concreet ervarende leerstijl (doener), de reflectief observerende (denker), de abstract conceptualiserende (bezinner/dromer) en de actief experimenterende leerstijl (beslisser). Deze leerstijlen kunnen in een viertal stappen doorlopen worden (zie figuur 1).

Door alle leerlingen de vier stappen te laten ervaren, kun je ervoor zorgen dat elk individu op een zeker moment in zijn of haar eigen dominante leerstijl aan de slag kan (goed voor motivatie en prestaties). Tegelijkertijd werken leerlingen, dankzij het doorlopen van de complete cirkel, ook aan de leerstijlen waar ze zwakker in zijn. Omdat iedere leerling op hetzelfde moment aan elk onderdeel werkt, is deze manier van differentiëren ook in een grote klas goed hanteerbaar.

Hoe ontwerp je nu een lessenserie gebaseerd op de leercirkel van Kolb? Men neme een sappig stuk authentieke literatuur in de gewenste taal, in ons geval de *Canterbury Tales*, en laat dit geruime tijd op een laag vuurtje sudderen totdat, langzaam maar zeker, de aangename geur van het centrale thema duidelijk naar voren komt. Dit thema, in ons geval verhalen vertellen, neem je als uitgangspunt voor een activiteit die de leerlingen kunnen ervaren en delen (eerste kwadrant, doener).

Onze leerlingen hebben een verhaal over een eigen ontmoeting verteld en zo een eigen ervaring gecreëerd, deze gedeeld en bediscussieerd met anderen. Pas hierna relateerde de docent deze ervaring aan de *Canterbury Tales*.

Bij het tweede kwadrant (denker) proefden de leerlingen via een PowerPointpresentatie de sfeer van de vroege middeleeuwen, door middel van muziek en beelden, en kregen ze kennis over deze periode aangeboden. De 'General Prologue' van de *Canterbury Tales* werd aangeboden als rap in beeld en geluid, en ten slotte was er een webquest over het leven en werk van Geoffrey Chaucer.

In het derde kwadrant (bezinner/dromer) staken de leerlingen, in de vorm van een schrijfpdracht in het Engels, één van de *Tales* in een zelfbedacht hedendaags jasje. Daarna bekeken de leerlingen klassikaal de moderne BBC-versie van dezelfde *Tale*. De klassen eindigden met een discussie.

Bij het vierde en laatste kwadrant (beslisser) van de cirkel bereidden de leerlingen in groepjes zelfstandig hun eigentijdse versie van weer een andere *Tale* voor. Deze performance, uiteraard in het Engels, werd op video opgenomen. Op dit eindproduct zijn de leerlingen beoordeeld aan de hand van een rubric (beoordelingsmatrix) met de criteria organisatie, literatuurbegrip, fluency en creativiteit.

Evaluatie

Deze lessenserie is in het voorjaar van 2010 gegeven in drie havoklassen en één vwo-klas (vierde leerjaar). Na afloop hebben we in kaart gebracht hoe onze leerlingen

We hebben voor deze lessenserie gekozen voor de 'Canterbury Tales' van Chaucer, een raamvertelling uit de veertiende eeuw over een groep pelgrims die elkaar onderweg, ter lering en vermaak, spannende verhalen met soms schokkende inhoud vertellen

deze aanpak hebben ervaren. Uit enquêtes blijkt dat de grote meerderheid van de leerlingen de *Canterbury Tales* ook vandaag de dag relevant vindt. Leerlingen waardeerden het project gemiddeld met een 7,4. Ze geven aan dat de variatie in het lesaanbod hen heeft geholpen de stof beter te begrijpen en te onthouden. Uit interviews met leerlingen blijkt dat bijvoorbeeld ook het sociale aspect van samenwerken aan een eindproduct wordt gewaardeerd, ook door leerlingen die zeggen niet van literatuur te houden.

De waardering voor de afwisseling in werkvormen wordt door alle geïnterviewde leerlingen uitdrukkelijk uitgesproken. Joan, 4 havo: 'Dit vind ik wel een leuk alternatief, je doet iets tenminste. Filmpjes maken is ook hartstikke leuk en je leert hier ook iets van, je leert iets over Engels, de Oudengelse taal. Ik zelf wist nooit dat er allemaal van die sprookjes waren gemaakt, en ik vind het heel leuk om te lezen, ik vind het gewoon heel leuk. Je weet eigenlijk niet hoe ze daarvoor leefden en nu kan je een beetje in die verhalen zien van hoe ze hebben geleefd en wat ze toen deden, en ja dat vind ik heel leuk.'

Reflectie

Met Kolb wilden we leerlingen ook een instrument bieden waarmee ze meer eigenaar zouden kunnen worden van hun eigen leerproces. Aan het begin van het project hebben we de leerlingen een leerstijlentest laten doen en uitleg gegeven over de theorie van Kolb. Ook hebben we bij alle lesonderdelen de relevante leerstijl steeds duidelijk aangegeven. Onze verwachting was dat leerlingen meer zouden gaan nadenken over hun leerdoelen en leerproces. Uit zowel de leerlingenenquête als de interviews blijkt dat, hoewel een aantal leerlingen zegt het nuttig te vinden hun eigen leerstijl te kennen, van het reflecteren op het eigen leerproces nog weinig terecht komt. Een begin is er wel: 'Ik weet niet of ik het kan gebruiken maar je weet nu wel wat je sterke punten zijn en wat je slechte punten zijn, dan kun je daar beter op letten' (Paul, 4 havo). We denken dat wanneer leerlingen

over een langere periode met de leercirkel kunnen werken, hun reflectieniveau wel zal stijgen.

Conclusie

Deze manier van werken is ons heel goed bevallen. Het is prettig dat je op deze manier geen waardeoordeel geeft over de leerstijl of het niveau van de leerling, en dat alle leerlingen, eigenlijk zonder uitzondering, zich betrokken voelden bij het project. Daarnaast is het nuttig je te realiseren dat je als docent ook een voorkeursleerstijl hebt en de leercirkel kan helpen om ervoor te zorgen dat je de andere leerstijlen niet uit het oog verliest. De leerstijlen van Kolb liggen aan de basis van het project en hebben gezorgd voor veel afwisseling in het aanbod en een logische opbouw. Dus al geven de leerlingen aan dat de door ons gekozen manier van differentiatie voor hen geen meerwaarde had, diezelfde differentiatie heeft wel geleid tot een succesvol literatuurproject waarin de leerlingen gemotiveerd aan de slag gingen met een middeleeuws literair werk. Om te besluiten met Joan, 4 havo: 'Ik vind het gewoon leuk, jullie moeten doorgaan, volgend jaar weer!' ■

LITERATUUR

- Ebbens, S., & Ettekoven, S. (2005). *Effectief leren*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Kaldeway, J. (2005). David Kolb: Manieren van leren in verschillende disciplines. *Onderzoek van Onderwijs*, 34, 25-28.
- Kaldeway, J. (2007). Leerstijlen, dan wel denkstijlen als uitgangspunt voor vakdidactische ontwikkeling. *Levende Talen Tijdschrift*, 8(1), 11-22.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- McCarthy, B., & McCarthy, D. (2006). *Teaching around the 4MAT® cycle: Designing instruction for diverse learners with diverse learning styles*. Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.
- Meeus, W. (2002). Ontwikkeling en leesgedrag in de adolescentie. In A.-M. Raukema, D. Schram, & C. Stalpert (Red.), *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen* (pp. 27-38). Delft: Eburon.
- Van Schooten, E. J. (2005). *Literary response and attitude toward reading fiction* (Dissertatie). Rijksuniversiteit Groningen.